

PISM | POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

KOMENTARZ

Nr 56, 28 października 2019 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski • Patrycja Sasnal • Rafał Tarnogórski

Sebastian Płóciennik • Justyna Szczudlik • Daniel Szeligowski • Jolanta Szymańska
Marcin Terlikowski • Karol Wasilewski • Szymon Zaręba • Tomasz Żornaczuk

Nagroda Sacharowa dla ugarskiego dysydenta Ilhama Tohtiego

Marcin Przychodniak

Parlament Europejski uhonorował ugarskiego dysydenta Ilhama Tohtiego tegoroczną Nagrodą im. Sacharowa za Wolność Myśli. Wyróżnienie jest wyrazem sprzeciwu wobec nasilającego się w ostatnich latach represjonowania Ujgurów – wyznawców islamu, jednej z mniejszości etnicznych w Chinach. Jest również wsparciem dla postulowanej przez Ilhama koncepcji pokojowego współistnienia z rdzennymi Chińczykami. Nagroda nie zmieni chińskiej polityki w tej kwestii, wskazuje jednak, że problematyka praw człowieka jest nadal ważna w polityce UE wobec ChRL.

Kim jest laureat?

Ilham Tohti to obywatel ChRL pochodzenia ugarskiego (turecka mniejszość etniczna w Chinach), ekonomista z wykształcenia. Urodził się w 1969 r. w Regionie Autonomicznym Sinciang-Ujgur, studia ukończył w Pekinie, na Uniwersytecie Mniejszości Narodowych, gdzie wykładał do 2014 r. W 2006 r. założył stronę internetową, na której sprzeciwiał się niezależności prowincji propagowanej m.in. przez Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu (ETIM) i zachęcał do porozumienia z Chińczykami (Hanami). Krytykował politykę socjalną i narodowościową ChRL w Sinciangu. Po raz pierwszy władze chińskie zatrzymały go w 2009 r. Został wypuszczony na skutek nacisków prezydenta USA Baracka Obamy, ale ponownie uwięziono go w 2014 r., kiedy po dwudniowym procesie uznano go za winnego „separatyzmu” i skazano na dożywocie oraz przepadek całego mienia.

Dlaczego Ilham Tohti dostał nagrodę?

Nagroda jest wyrazem sprzeciwu Parlamentu Europejskiego (PE) wobec polityki ChRL w Sinciangu. Od 2013 r. Chiny ograniczyły swobodę funkcjonowania mniejszości ugarskiej za pomocą nowych technologii (np. monitoringu, rozpoznawania twarzy) oraz aparatu represji, tłumacząc to walką z separatyzmem i terroryzmem oraz łącząc z tym ostatnim zjawiskiem wyznawany przez Ujgurów islam. Wcześniej dochodziło w prowincji i całym kraju do ataków terrorystycznych wymierzonych w policję i cywilów, o które oskarżano ETIM. Od 2017 r. władze ChRL uwięziły też w obozach ok. miliona osób ugarskiego pochodzenia. Represje wobec wyznawców islamu (zamykanie meczetów, ograniczenia ramadanu) spowodowały, że część z nich się zradycyzowała, w tym m.in. walczyła u boku ISIS w Syrii (ok. 300 osób). Przyznając nagrodę Ilhamowi, PE chciał więc docenić jego pojedynczą postawę wobec Hanów.

Czy nagroda wpłynie na sytuację Ilhama i politykę ChRL wobec Ujgurów?

Nagroda nie zmieni sytuacji Ilhama Tohtiego – szanse na jego uwolnienie są niewielkie. Nie ma nawet pewności, czy się o niej dowiedział. Wyróżnienie może jednak poprawić jego traktowanie w więzieniu, np.

zwiększyć dostęp do opieki medycznej. Władze chińskie będą chciały uniknąć powtórzenia sytuacji z 2017 r., kiedy zmarł inny więzień – laureat Pokojowej Nagrody Nobla Liu Xiaobo – w ostatniej chwili przeniesiony do szpitala. Nie ma również szans na zmianę polityki ChRL wobec Ujgurów. Chińskie władze twierdzą, że obozy są dobrowolne i służą edukacji, Ilhama uznają za kryminalistę, a swoją politykę uzasadniają działaniami na rzecz poprawy bezpieczeństwa państwa. ChRL w sprawie Ujgurów wsparły też Arabia Saudyjska, Pakistan czy Egipt, ważąc na szali współpracę gospodarczą z chińskim partnerem. Podobnie zachowała się Turcja, a mniejszość ujgurska ma z Turkami wspólne pochodzenie etniczne.

Co nagroda oznacza dla polityki UE wobec Chin i relacji UE–Chiny?

To kolejny dowód na bardziej krytyczne nastawienie UE wobec Chin oraz zbliżenie unijnego stanowiska z amerykańskim – USA nałożyły restrykcje na firmy chińskie i urzędników w związku z ich polityką w Sinciangu. Problematyka praw człowieka będzie nadal odgrywać istotną rolę w relacjach UE z ChRL. PE w nowym składzie (kandydaturę Ilhama zgłosiła trzecia co wielkości, liberalna grupa parlamentarna „Odnowić Europę”, a poparła ją Europejska Partia Ludowa) będzie w awangardzie tych działań. Ze strony Chin można się spodziewać uznania nagrody za unijną ingerencję w ich wewnętrzne sprawy, co może chwilowo zahamować kontakty PE z chińskimi władzami. Jednak w sytuacji sporu z USA ChRL jest bardziej zainteresowana szerszą współpracą z UE, zatem ograniczą rozmiary ewentualnych retorsji.